https://doi.org/10.18778/8445-131-1.14

Paulina Piasecka-Florczyk
Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie
https://orcid.org/0009-0006-2357-1529

ANALIZA TRANSAKCYJNA W EDUKACJI. ZARYS METODY I UMOCOWANIE AKADEMICKIE W POLSCE

Streszczenie
Artykuł przedstawia koncepcję analizy transakcyjnej (AT) Erica Berne'a, jej podstawy teoretyczne i znaczenie w kontekście edukacyjnym. Autorka omawia kluczowe aspekty strukturalne AT, wskazując na trzy stany: Ja – Rodzic, Dorosły i Dziecko – oraz ich funkcje w procesie komunikacji i rozwoju osobowości. Wskazuje również na znaczenie diagnozy wieloaspektowej w pracy edukacyjnej, umożliwiającej lepsze zrozumienie motywacji i zachowań uczestników procesu nauczania. W dalszej części artykułu zaprezentowano instytucjonalne umocowanie analizy transakcyjnej w Polsce. Szczególna uwaga poświęcona została ośrodkom naukowym w Częstochowie, Lublinie i Krakowie, które rozwijają refleksję nad edukacyjnym wymiarem AT. Omówiono działalność Centrum Edukacyjnej Analizy Transakcyjnej w Uniwersytecie Jana Długosza, jego genezę, skład oraz misję popularyzacji koncepcji Berne'a w środowisku akademickim i praktyce pedagogicznej. Artykuł podkreśla znaczenie AT jako narzędzia wspierającego rozwój komunikacji, refleksji nad sobą i efektywności procesów wychowawczych.
Słowa kluczowe: analiza transakcyjna, edukacja, Eric Berne, komunikacja, osobowość, pedagogika, rozwój osobisty

TRANSACTIONAL ANALYSIS IN EDUCATION: OUTLINE OF THE METHOD AND ITS ACADEMIC ESTABLISHMENT IN POLAND

Summary
The article presents the concept of Transactional Analysis (TA) developed by Eric Berne, outlining its theoretical foundations and educational relevance. The author discusses key structural aspects of TA, emphasizing the three ego states – Parent, Adult, and Child – and their roles in communication and personality development. The importance of a multidimensional diagnosis in educational practice is highlighted as a means to better understand the motivations and behaviors of learners and educators. The paper further explores the institutional framework of Transactional Analysis in Poland, focusing on academic centers in Częstochowa, Lublin, and Kraków that advance research on the educational dimension of TA. Particular attention is given to the Educational Transactional Analysis Centre at Jan Długosz University, its origins, members, and mission to promote Berne's methodology in academic and pedagogical contexts. The article underscores TA's value as a tool supporting communication, self-awareness, and the effectiveness of educational processes.
Keywords: transactional analysis, education, Eric Berne, communication, personality, pedagogy, personal development

Analiza transakcyjna (dalej: AT) to w założeniu koncepcja psychologiczna mająca zastosowanie w psychoterapii, dotyczy relacji międzyludzkich i związanych z nimi zachowań. Powstała w latach 50. ubiegłego stulecia, a jej twórcą był amerykański psychiatra kanadyjskiego pochodzenia – Eric Berne. AT rozpatrywać można na wielu płaszczyznach. Jak zaznaczają Ian Stewart i Vann Joines, prymarnie charakteryzuje się ją jako całościowe ujęcie osobowości, jest więc AT teorią osobowości, oraz jako system psychoterapeutyczny zmierzający do rozwoju osobistego i osobistej zmiany[1]. Zmiana i rozwój odbywają się poprzez wieloaspektową diagnozę.

> W oczywisty sposób diagnoza taka powinna być możliwie uniwersalna i rozwinięta, wielostronna i pełna; dążyć na samym początku do rozpoznania określonego stanu rzeczy, jego znaczenia i fazy rozwoju, głównie poprzez zgromadzenie wystarczającej ilości danych, określenie przyczyn zaistniałej sytuacji, aby w konsekwencji pokusić się o interpretację oraz sformułowanie prognoz[2].

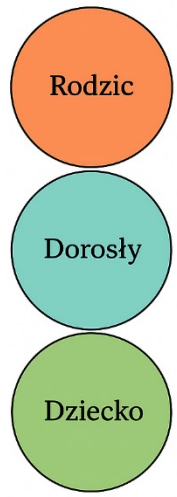
[1] Zob. I. Stewart, V. Joines, *TA Today*, Nottingham–Chapel Hill 2008, s. 17.

[2] J. Jagieła, *Analiza transakcyjna jako metoda diagnozy pedagogicznej*, s. 1, http://www.ptde.org/file.php/1/Archiwum/XVIII_KDE/XVIII%20KDE%20%20referaty/Jagiela.pdf (dostęp: 10.04.2025).

Wspomniana wieloaspektowość diagnozy zasadza się na następujących płaszczyznach: komunikacyjnej, strukturalnej, skryptowej i na analizie gier. Z uwagi na złożoność zjawisk, ich wielotorowość, jak też ograniczenie czasowe wynikające z formuły konferencji, w swej wypowiedzi skupię się na aspektach strukturalnym i komunikacyjnym.

Wymiar strukturalny AT

W ujęciu analizy transakcyjnej osobowość człowieka składa się z trzech współistniejących stanów: Rodzica, Dorosłego i Dziecka. Sprawne funkcjonowanie psychiki ludzkiej wymaga, aby wyróżnione stany pozostawały we wzajemnej równowadze i współdziałały ze sobą. Graficzne ujęcie struktury osobowości zostało zaprezentowane na rysunku 1.

Rys. 1. Stany Ja według Erica Berne'a

Źródło: opracowanie własne na podstawie: D. Pankowska, *Nauczyciel w perspektywie analizy transakcyjnej*, Lublin 2010, s. 37.

Model struktury osobowości przedstawiany w analizie transakcyjnej opiera się na trzech podstawowych przesłankach. Po pierwsze, każdy człowiek dorastał w relacji z rodzicami bądź innymi opiekunami, a więc miał możliwość obserwowania określonych sposobów funkcjonowania dorosłych w różnych sytuacjach życiowych, które stały się dla niego ważnymi wzorcami zachowań. Po drugie, człowiek – wchodząc w odpowiedni stan Ja – posiada zdolność

przetwarzania informacji i podejmowania decyzji, niezależnie od ewentualnych ograniczeń zdrowotnych czy rozwojowych, z wyjątkiem przypadków poważnych uszkodzeń mózgu uniemożliwiających tę aktywność. Po trzecie, każdy z nas doświadcza procesu starzenia się, a tym samym dysponuje własną historią życia, obejmującą doświadczenia i emocje wyniesione z okresu dzieciństwa, które współtworzą strukturę psychiczną jednostki[3]. W sytuacji prawidłowego rozwoju psychicznego stany Ja pozostają w równowadze i wzajemnie się uzupełniają, przy czym zasadniczą rolę porządkującą pełni stan Dorosłego. Jego ukształtowanie wymaga sprzyjających warunków wychowawczych, w szczególności konstruktywnego oddziaływania rodziców oraz innych znaczących dorosłych – takich jak dziadkowie, nauczyciele czy wychowawcy – których postawy i zachowania wpływają na rozwój dziecka[4]. Na pierwszy rzut oka może się wydawać, że struktura osobowości ma w omawianej koncepcji charakter statyczny, że jest zbudowana z określonych modeli teoretycznych, niemających przełożenia na praktykę. Nie jest to jednak w istocie zgodna z prawdą interpretacja, stany Ja ulegają bowiem przekształceniom, mogą zostać zmodyfikowane. Przykładem jest zjawisko kontaminacji, czyli zawłaszczenia Dorosłego[5]. Stany Ja nie mają charakteru stałego i niezmiennego. Ulegają ciągłym przemianom, ponieważ człowiek może płynnie przechodzić od jednego z nich do drugiego. Zmiany te ujawniają się w zachowaniu między innymi poprzez znaki rozpoznania. José Gregoire zwraca uwagę, że każdy ze stanów Ja posiada wewnętrzną dynamikę i dialogiczny charakter, co uniemożliwia traktowanie ich jako struktur statycznych. Wskazuje przy tym na trzy kluczowe właściwości:

- wielowymiarowość – treści zapisane w poszczególnych stanach obejmują różnorodne komponenty, takie jak myśli, zachowania i emocje, które mogą mieć charakter świadomy lub nieuświadomiony;

---

[3] Por. E. Berne, *W co grają ludzie? Psychologia stosunków międzyludzkich*, tłum. P. Izdebski, Warszawa 2007, s. 17; D. Pankowska, *Nauczyciel w perspektywie analizy transakcyjnej*, Lublin 2010, s. 30.

[4] Mam tu na myśli dziecko realne, nie zaś element struktury osobowości, te – zgodnie z powszechnie przyjętą w AT prawidłowością – zapisujemy wielką literą.

[5] Proces kontaminacji może zachodzić na dwa zasadnicze sposoby. W pierwszym przypadku stan Dorosłego ulega zniekształceniu poprzez nadmierny wpływ Rodzica, co skutkuje pojawieniem się postaw uprzedzonych, myślenia schematycznego, a także zachowań opartych na stereotypach. W drugim wariancie dominację nad Dorosłym przejmuje Dziecko, czego konsekwencją są różnego rodzaju zaburzenia w percepcji rzeczywistości, takie jak lęki, iluzje czy błędne wyobrażenia. J. Jagieła, *Leksykon pojęć i terminów analizy transakcyjnej*, [w:] *Analiza transakcyjna w edukacji*, red. J. Jagieła, Częstochowa 2011, s. 241.

- relacyjność – doświadczenia składające się na dany stan powstają w wyniku kontaktów z innymi ludźmi oraz subiektywnych interpretacji ich działań, które zostają następnie uwewnętrznione jako element osobistej historii jednostki;
- narracyjność – doświadczenia te zwykle przyjmują formę wypowiedzi, stanowiących swoistą opowieść o sobie, o innych oraz o sytuacjach, w których jednostka uczestniczy[6].

Jednym z ważnych zadań analizy transakcyjnej[7] jest zatem rozwijanie umiejętności trafnego rozpoznawania stanu Ja, z którego aktualnie komunikuje się nadawca lub odbiorca. Pozwala to zwiększyć efektywność porozumiewania się i ograniczyć ryzyko nieporozumień oraz napięć. Wnikliwa i systematyczna analiza stanów Ja umożliwia lepsze zrozumienie rozmówcy, jego intencji, celów oraz mechanizmów, które stoją za podejmowanymi przez niego działaniami komunikacyjnymi. Tym samym poznanie drugiego człowieka prowadzi równocześnie do głębszego wglądu w siebie, ponieważ w relacji interpersonalnej ujawnia się również własna narracja o sobie.

Każdy z trzech stanów: Ja – Dziecko, Dorosły i Rodzic – jest nieodzowny dla prawidłowego funkcjonowania jednostki w przestrzeni społecznej, każdy z nich odgrywa odmienną, jednak równie ważną rolę. Stan Dziecka stanowi źródło spontanicznej energii, radości, kreatywności i intuicji. Dorosły odpowiada za porządkowanie działań, analizę informacji oraz podejmowanie możliwie racjonalnych decyzji, jednocześnie równoważąc wpływy Dziecka i Rodzica. Z kolei Rodzic pełni funkcję wychowawczą, przechowując wzorce zachowań, postaw i przekonań, a ponadto odciąża Dorosłego w wykonywaniu czynności o rutynowym charakterze, które realizowane są automatycznie na podstawie utrwalonych schematów (pewne rzeczy robimy automatycznie, bo tak się

---

[6] Por. J. Gregoire, *Ego states as living links between past and current experiences*, „Transactional Analysis Journal" 2004, nr 34, s. 10–29; D. Pankowska, *Nauczyciel…*, s. 36–37.

[7] Prezentowany tu aspekt AT nie zamyka obszaru oddziaływania tej metody w zakresie komunikowania się czy interpretacji. Niezwykle ciekawymi zagadnieniami, pogłębiającymi lekturę, są kwestie związane np. ze skryptami życiowymi, grami psychologicznymi czy pozycjami życiowymi. Zagadnienie gry psychologicznej w odniesieniu do tekstu literackiego poruszam w artykule *Relacje międzyludzkie w dramacie Herberta Bergera „Gdy mały ptaszek wypadnie z gniazda". Perspektywa analizy transakcyjnej*, „Edukacyjna Analiza Transakcyjna" 2013, nr 2. W kolejnym numerze przywołanego rocznika (2014, nr 3) pojawił się zaś tekst mojego autorstwa obrazujący zastosowanie kategorii skryptu życiowego do interpretacji filmu *Sierpień w hrabstwie Osage*.

utarło, za ów automatyzm odpowiada właśnie Rodzic)[8]. Jak zauważa Eric Berne: „wszystkie trzy składniki osobowości mają dużą wartość dla przetrwania […]. Innymi słowy, Rodzic, Dorosły, Dziecko są jednakowo ważni i mają swoje pełnoprawne miejsce w bogatym i twórczym życiu człowieka”[9].

Każdy z wyróżnionych stanów pełni odmienne funkcje i odpowiada za inne zachowania. Rodzic to przykładowo taki stan osobowości, w którym przejawiają się zachowania powszechnie łączone z wychowaniem rodzicielskim. Koncentrują się one wokół osi kontrola – opieka[10]. Wyróżniamy zatem Rodzica Opiekuńczego, a więc stan troski o inną osobę, rozumianej różnorako – od nadmiaru po niedostateczność, cechą różnicującą byłaby tu adekwatność odczuć i zachowań opiekuńczych względem danej sytuacji. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że kryterium adekwatności obowiązuje w odniesieniu do wszystkich elementów struktury osobowości, a ocena stopnia współmierności odbywa się poprzez analizę skutków określonych zachowań. Na drugim biegunie znajduje się Rodzic Kontrolujący, przejawiający zachowania krytyczne, sprawdzające, weryfikujące[11] o różnym nasileniu. Ze stanem tym wiążą się normy, wzorce postępowania, wartości, które – świadomie lub nie – wyznajemy. Jak kształtuje się Ja – Rodzic? Otóż jest on pewną matrycą, wtłaczaną nam przez rodziców bądź inne osoby odgrywające w naszym życiu rolę o podobnym do rodzicielskiego statusie[12]. Przy czym owo „programowanie” z reguły jest nieuświadomione[13].

Ja – Dorosły to z kolei stan ujawniający się w postępowaniu o charakterze obiektywnym, racjonalnym. Odpowiada za komunikatywność, orientację w rzeczywistości – ocenia i przetwarza dostępne na jej temat dane. Innymi słowy, jest to zbiór myśli, zachowań i uczuć wynikających ze zdroworozsądkowego, opartego na obserwacji i doświadczeniu, „przepracowania” sygnałów płynących zarówno ze świata wewnętrznego (Rodzic, Dziecko, Dorosły), jak i z otoczenia[14].

Ostatnim stanem jest Ja – Dziecko. Jest to – jak podkreśla Jarosław Jagieła – struktura najbardziej pierwotna, będąca zbiorem zachowań, myśli i uczuć pochodzących z dzieciństwa[15]. W obrębie Dziecka można wyróżnić kolejne stany, są to:

---

[8] Por. E. Berne, *W co grają ludzie…*, s. 17–18.

[9] Tamże, s. 18.

[10] Tamże.

[11] Tamże.

[12] Tamże.

[13] Nieuświadomione programowanie.

[14] Por. J. Jagieła, *Słownik analizy transakcyjnej*, Częstochowa 2012, s. 50.

[15] Por. tamże, s. 58.

- Dziecko Naturalne – stanowi autonomiczną i funkcjonalną część struktury Dziecka. Charakteryzuje się spontanicznością oraz dążeniem do bezpośredniego zaspokajania uczuć, potrzeb emocjonalnych i fizjologicznych, pragnień oraz impulsów, bez odnoszenia ich do norm społecznych czy zewnętrznych ograniczeń. Ten wymiar osobowości jest zasadniczym źródłem twórczości, ekspresji emocjonalnej i energii życiowej jednostki. W ujęciu analizy strukturalnej drugiego stopnia odpowiada on koncepcji „Dziecka w Dziecku";
- Dziecko Przystosowane (ujęcie negatywne) – odnosi się do takiego sposobu funkcjonowania jednostki, w którym osoba podporządkowuje się oczekiwaniom otoczenia w sposób nadmierny i bezrefleksyjny, rezygnując z autonomii oraz własnych potrzeb. Mamy tu do czynienia z postawą skrajnego ulegania normom i presji środowiskowej;
- Dziecko Przystosowane (ujęcie funkcjonalne) – to komponent struktury Dziecka ujawniający się w gotowości do respektowania norm, zasad oraz oczekiwań społecznych, przy zachowaniu możliwości adaptacji do wymagań rodziców i znaczących dorosłych. Pokazuje on, w jaki sposób jednostka, wykorzystując ten stan Ja, potrafi dopasować swoje zachowanie do obowiązujących reguł. W ramach analizy strukturalnej drugiego stopnia odpowiada on „Rodzicowi w Dziecku";
- Dziecko Zbuntowane – określa natomiast taką formę przejawiania się Dziecka Przystosowanego, w której jednostka sprzeciwia się normom i zasadom, odrzuca nakazy oraz ograniczenia, nie chcąc podporządkować się obowiązującemu systemowi;
- Dziecko Wycofane – „funkcjonalny aspekt Dziecka przejawiający się rezygnacją z doznawania troski rodzicielskiej. Stan charakterystyczny dla schizoidalnej adaptacji osobowości"[16].

Powyższe przybliżenie ogólnej struktury osobowości człowieka w duchu AT oraz prezentacja poszczególnych stanów Ja, choć mocno uproszczone – z uwagi na formułę niniejszego opracowania – daje pogląd na temat uniwersalności założeń koncepcji Erica Berne'a. Od wielu lat jest ona eksploatowana w wielu obszarach – począwszy od terapeutycznego, poprzez kwestie związane z zarządzaniem w organizacjach, aż po wymiar edukacyjny. I tego ostatniego dotyczyć będą dalsze moje dywagacje.

[16] Za: tamże, s. 56–60.

Polskie ośrodki naukowe zajmujące się edukacyjną analizą transakcyjną

W pierwszej kolejności trzeba mocno podkreślić, że analizie transakcyjnej w edukacji poświęca się coraz więcej uwagi. Studenci pedagogiki i dyscyplin pokrewnych w trakcie nauki mają zajęcia, w ramach których poznają AT i pogłębiają wiedzę na temat jej metodologii. Dzieje się tak np. w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie[17], w Uniwersytecie Łódzkim[18], Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej[19], Uniwersytecie Jana Długosza w Częstochowie[20]. W Uniwersytecie Śląskim natomiast na wydziale humanistycznym cyklicznie prowadzony jest przedmiot *analiza transakcyjna* (także i w roku akademickim 2025/2026 przewidziany do realizacji w semestrze letnim)[21].

Na podstawie dorobku publikacyjnego oraz aktywności naukowych podejmowanych przez osoby rozpoznawalne w środowisku analizy transakcyjnej można wysnuć tezę, że w Polsce metodę tę – także w kontekście edukacyjnym – w głównej mierze bada się i propaguje w trzech ośrodkach, tj. Uniwersytecie Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Uniwersytecie Ignatianum. Są to zdecydowanie miejsca szerszego namysłu nad AT.

Pierwszy z wymienionych ośrodków niewątpliwie wiedzie prym w badaniach prowadzonych w nurcie analizy transakcyjnej i dotyczących jej założeń oraz możliwości zastosowania w edukacji, ale nie tylko[22] – metodę tę

---

[17] https://ususosweb.aps.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&kod=EP-3F-PPN&utm (dostęp: 20.10.2025).

[18] https://ususosweb.uni.lodz.pl/kontroler.php?_action=actionx%3Akatalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot(prz_kod%3A1100-PM0LNM)&utm (dostęp: 20.10.2025).

[19] https://ususosweb.umcs.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&kod=PS-PE.2SIII.1W&utm (dostęp: 20.10.2025).

[20] https://ususosweb.ujd.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&callback=g_68d5528e&prz_kod=08-P-M-04-TPzET-WMPP&utm (dostęp: 20.10.2025).

[21] https://ususosweb.us.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&callback=g_1bbcc9a2&prz_kod=W1-DF-S2-AT&utm (dostęp: 20.10.2025).

[22] Autorka niniejszego tekstu czytała przez pryzmat AT teksty kultury, takie jak film oraz utwór dramatyczny, zob. P. Piasecka, *Sierpień w hrabstwie Osage – analiza filmu*

wykorzystuje się w szeroko pojętej interpretacji zjawisk społecznych i kulturowych[23]. Postacią, wokół której koncentruje się środowisko badaczy poruszających w swej pracy omawianą tematykę, jest prof. Jarosław Jagieła. To on zapoczątkował w Polsce badania nad edukacyjną analizą transakcyjną, intensyfikując refleksję nad samą koncepcją Berne'a[24]:

> Prezentowane prace mają na celu ukazanie perspektywy oraz możliwości, jakie dla teorii i praktyki pedagogicznej stwarza jeden z kierunków psychoterapeutycznych, określanych mianem analizy transakcyjnej. Są to więc szkice, wyniki i techniki badań, w których analiza transakcyjna potraktowana została jako specyficzny model rozumienia stosunków międzyludzkich obserwowanych w szkole, zespole uczniowskim czy interakcjach zachodzących w rodzinie. […] W kontekście powyższych uwag, tym cenniejsze wydają się wysiłki wszystkich tych autorów niniejszego zeszytu, którzy podjęli się trudu przygotowania i zaprezentowania zamieszczonych tu prac. […] Ich artykuły są często pierwszymi próbami w tym zakresie, pierwszymi w życiu artykułami, jakie napisali, zasługują więc z jednej strony na słowa uznania i zachęty dla dalszych wysiłków oraz poszukiwań, z drugiej zaś – na pewną wyrozumiałość dla ujawniających się tu i ówdzie potknięć czy niedoskonałości[25].

Jak się zdaje, publikacja tekstu w przywołanym opracowaniu stała się dla większości młodych naukowców punktem przełomowym, a zainteresowanie zagadnieniami związanymi z AT odcisnęło piętno i istotnie dookreśliło zawodową ścieżkę rozwoju, m.in. takich badaczy jak: Zbigniew Łęski, Zbigniew Wieczorek, Dorota Gębuś czy Edyta Widawska.

Ośrodek częstochowski tak mocno wyspecjalizował się w badaniach nad analizą transakcyjną, że w 2010 r. powołał do działania zespół badawczy edukacyjnej analizy transakcyjnej, który powstał na wydziale pedagogicznym ówczesnej Akademii im. Jana Długosza. Obecnie zespół działa w ramach Centrum[26],

---

z uwzględnieniem kategorii skryptu życiowego, „Edukacyjna Analiza Transakcyjna" 2014, nr 3, s. 81–91; tejże, *Relacje międzyludzkie w dramacie Herberta Bergera* … , s. 89–100.

[23] Tutaj bardzo ciekawe ujęcie biografii przez pryzmat analizy transakcyjnej w tekście Zbigniewa Wieczorka pt. *Wykorzystanie analizy transakcyjnej w badaniach biograficznych na przykładzie autobiografii Kazika Staszewskiego*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Seria: Pedagogika" 2015, t. 26, nr 2, s. 205–220.

[24] Za kluczową w tej materii publikację można uznać książkę pt. *Analiza transakcyjna w teorii i praktyce pedagogicznej*, red. J. Jagieła, Częstochowa 1997.

[25] Zob. wstęp do: *Analiza transakcyjna w teorii i praktyce* …

[26] O samym Centrum Badań Edukacyjnej Analizy Transakcyjnej w dalszej części opracowania.

natomiast uprzednio – po przekształceniu i rozszerzeniu spektrum aktywności naukowo-badawczej wydziału pedagogicznego – znalazł się w strukturze wydziału nauk społecznych Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie[27].

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w przestrzeni teoretyków i praktyków AT rozpoznawalny jest przede wszystkim za sprawą dr hab. Doroty Pankowskiej, pracującej w Instytucie pedagogiki na wydziale pedagogiki i psychologii. Zainteresowania Doroty Pankowskiej wiążą się ściśle z procesem kształcenia, rolą i sposobem funkcjonowania nauczyciela w przestrzeni szkoły, w relacji/komunikacji z uczniem[28]. Przez lata pracy naukowej jej uwaga wciąż skupia się wokół zagadnień z kręgu analizy transakcyjnej, o czym świadczy choćby wydana w ubiegłym roku książka *Zapobieganie agresji w szkole. Profilaktyka pozytywna w ujęciu edukacyjnej analizy transakcyjnej*[29]. W pracach Pankowskiej zauważalna jest także wzmożona refleksja nad językiem[30], który w AT ma kluczowe (oprócz niewerbalnych sygnałów komunikacyjnych) znaczenie dla dociekań o efektywność komunikacji, o charakter struktury wewnętrznej człowieka, jego umocowania w przestrzeni społecznej[31].

Nawiązując do ostatniego z wymienionych ośrodków naukowych, w których można zaobserwować zainteresowanie metodą analizy transakcyjnej, tj. krakowskiego Uniwersytetu Ignatianum, nie sposób nie odnieść się do Częstochowy i Uniwersytetu Jana Długosza. Otóż łącznikiem pomiędzy oboma ośrodkami jest – wielokrotnie już wspominany prekursor badań nad AT w aspekcie edukacyjnym w Polsce – prof. Jarosław Jagieła. Prowadził on zajęcia w Akademii Ignatianum, gdzie był promotorem prac doktorskich o tematyce związanej z analizą transakcyjną, były to rozprawy Anny Pierzchały, Adrianny Sarnat-Ciastko, Włodzimierza

---

[27] Przekształcenie Akademii w uniwersytet przymiotnikowy miało miejsce w 2018 r., https://www.ujd.edu.pl/pl/artykul/99/131/o-uczelni (dostęp: 20.10.2025).

[28] W pierwszej kolejności należy tu znów przywołać znakomitą, stanowiącą jeden z filarów wiedzy dla badaczy AT na gruncie polskim, rozprawę habilitacyjną D. Pankowskiej, opublikowaną w 2011 r., pt. *Nauczyciel w perspektywie analizy transakcyjnej.*

[29] Książka została wydana przez Wydawnictwo UMCS, Lublin 2024.

[30] Badaczka jest członkinią Zespołu Etyki Słowa przy Radzie Naukowej Języka Polskiego PAN.

[31] Dorota Pankowska w swoich badaniach nad językiem w duchu AT bierze na warsztat proces wulgaryzacji języka. Poświęciła temu m.in. artykuł *Transakcyjne aspekty wulgaryzacji języka*, „Edukacyjna Analiza Transakcyjna" 2018, nr 7.

Świątka i Karola Motyla[32]. Co ciekawe, troje z wymienionych badaczy – A. Pierzchała, A. Sarnat-Ciastko, K. Motyl – są obecnie członkami Centrum Edukacyjnej Analizy Transakcyjnej i zawodowo związali się z Wydziałem Nauk Społecznych Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie.

Analiza transakcyjna jako metoda terapeutyczna, a także w aspekcie organizacyjnym i w kontekście samorozwoju, jest narzędziem popularnym. Organizuje się wiele szkoleń, np. prowadzonych przez specjalistów zrzeszonych przez Grupę Spotkanie[33], w ramach których zaznajamia się kursantów z podstawami AT oraz szansami, jakie daje stosowanie tej metody w pracy zawodowej i życiu prywatnym – słowem w kontaktach międzyludzkich.

Centrum Edukacyjnej Analizy Transakcyjnej

Centrum zostało powołane po przekształceniu się Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie w uniwersytet bezprzymiotnikowy. Historia Zespołu Badawczego Edukacyjnej Analizy Transakcyjnej (ZBEAT), który stał się podwaliną Centrum, sięga natomiast 2010 r. Wówczas badacze skupieni wokół prof. Jagieły postanowili sformułować wspólne dążenia naukowo-badawcze:

- prowadzenie pogłębionych badań naukowych sytuujących się w obszarze edukacyjnej analizy transakcyjnej;
- wydawanie publikacji związanych z obraną tematyką badań (w roku 2012 powołano czasopismo „Edukacyjna Analiza Transakcyjna");

---

[32] A. Pierzchała, *Pasywność szkolna w analizie transakcyjnej. Studium relacji nauczyciel–uczeń*, rozprawa doktorska, Wydział Pedagogiczny, Katedra Psychopedagogiki, Akademia Ignatianum w Krakowie, 2013; A. Sarnat-Ciastko, *Tutoring w polskim systemie oświaty. Badania nad rozwojem metody tutoringu ze szczególnym uwzględnieniem efektów jej stosowania dla nauczyciela i ucznia w ujęciu analizy transakcyjnej*, rozprawa doktorska, Wydział Pedagogiczny, Katedra Psychopedagogiki, Akademia Ignatianum w Krakowie, 2014; W. Świątek, *Przemoc w szkole. Charakterystyka zjawiska z punktu widzenia edukacyjnej analizy transakcyjnej*, rozprawa doktorska, Wydział Pedagogiczny, Katedra Psychopedagogiki, Akademia Ignatianum w Krakowie, 2018; K. Motyl, *Temporalny wymiar życia szkoły. Transakcyjne formy strukturalizacji czasu uczniów*, rozprawa doktorska, Wydział Pedagogiczny, Katedra Psychopedagogiki, Akademia Ignatianum w Krakowie, 2019.

[33] Warto tu wspomnieć o znakomitych szkoleniach 101 prowadzonych przez Alex Piotrowską.

- popularyzacja propozycji metodologicznej Erica Berne'a i jego kontynuatorów;
- ukierunkowanie praktyczne działań związanych z upowszechnianiem AT poprzez prowadzenie szkoleń oraz nawiązanie współpracy z instytucjami zainteresowanymi analizą transakcyjną i możliwościami jej wykorzystania (z praktykami, organizacjami pozarządowymi, ośrodkami terapeutycznymi i edukacyjnymi)[34].

Członkami ZBEAT są:

- prof. dr hab. Jarosław Jagieła – kierownik zespołu (pomysłodawca utworzenia jednostki), pedagog społeczny, psychoterapeuta, specjalizuje się w popularyzacji AT w pracy nauczyciela i wychowawcy. Jest autorem przeszło 130 artykułów naukowych, w których w dużej mierze skupia się na aspekcie edukacyjnym koncepcji Berne'a. Jest także autorem słowników AT.
- dr Anna Pierzchała – pedagożka, terapeutka pedagogiczna; zajmuje się terapią pedagogiczną, pracą z trudnościami szkolnymi (np. dysleksją, ADHD), autorka programu „Uniwersytet Małego Profesora"[35].
- dr Adrianna Sarnat-Ciastko – jej zainteresowania badawcze obejmują takie zagadnienia jak: tutoring, relacje tutorskie, dydaktyka wyższej uczelni; współtworzy materiały dydaktyczne i szkoleniowe z obszaru edukacyjnej analizy transakcyjnej[36].
- dr Dorota Gębuś – interesuje się pedagogiką twórczości, rozwojem kreatywności uczniów, a także wykorzystaniem AT w praktyce edukacyjnej, tutorka, uzyskała dyplom Master of Didactics – Program Ghent University.
- dr Zbigniew Łęski – pedagog, zainteresowany technologiami kształcenia i edukacją medialną, łączy problematykę edukacji cyfrowej z perspektywą AT.
- dr Zbigniew Wieczorek – pedagog społeczny, socjolog, interesuje się komunikacją społeczną w ujęciu teoretycznym i praktycznym oraz wykorzystaniem technik terapeutycznych w praktyce pedagogicznej.
- dr hab. Edyta Widawska, prof. UŚ – pedagożka społeczna i socjolożka, animatorka społeczna, trenerka umiejętności miękkich. Interesuje się animacją społeczną, mediacją oraz prawami człowieka. Współpracuje z organizacjami pozarządowymi w kraju i za granicą.

---

[34] Zob. https://eat.ujd.edu.pl/ (dostęp: 20.10.2025).

[35] Zob. https://eat.ujd.edu.pl/ump/ (dostęp: 22.10.2025).

[36] Wspólnie z Anną Pierzchałą, autorką *Egogramu Strukturalnego. Kwestionariusza Samooceny Stanów Ja*.

Do pracy w ramach Centrum Edukacyjnej Analizy Transakcyjnej została zaproszona pisząca te słowa, a także dr Karol Motyl – pedagog, tutor akademicki, broker innowacji, jego zainteresowania koncentrują się wokół EAT, czasu i przestrzeni jako wymiaru życia szkoły, graniczności, pogranicza i transgresji w edukacji, a także donacji szpiku kostnego i jej pedagogicznych implikacji.

Zespół Badawczy Edukacyjnej Analizy Transakcyjnej, działający obecnie jako Centrum EAT, stanowi kluczowy – najbardziej zasłużony w środowisku akademickim – ośrodek rozwoju koncepcji Erica Berne'a w Polsce w perspektywie edukacyjnej. Jego misją jest integracja badań, edukowanie oraz praktykowanie AT, a także szkolenie z zakresu tej metody. Ponadto z inicjatywy prof. Jagieły – niekwestionowanego filaru zespołu – utworzono jedyne w Polsce czasopismo poświęcone omawianej tematyce[37]: „Edukacyjna Analiza Transakcyjna". Periodyk znajduje się na liście ministerialnej czasopism punktowanych (70 punktów), był beneficjentem w konkursach „Wsparcie czasopism naukowych" oraz „Rozwój czasopism naukowych".

Dzięki współpracy z innymi uczelniami i organizacjami praktyków (m.in. z Polskim Towarzystwem Analizy Transakcyjnej, PTAT) działalność ZBEAT staje się punktem węzłowym sieci wspierającej rozwój edukacyjnej analizy transakcyjnej w kraju.

Bibliografia

Analiza transakcyjna w teorii i praktyce pedagogicznej, red. J. Jagieła, Częstochowa 1997.

Berne E., *W co grają ludzie? Psychologia stosunków międzyludzkich*, tłum. P. Izdebski, Warszawa 2007.

Gregoire J., *Ego states as living links between past and current experiences*, „Transactional Analysis Journal" 2004, nr 34.

Jagieła J., *Analiza transakcyjna jako metoda diagnozy pedagogicznej*, http://www.ptde.org/file.php/1/Archiwum/XVIII_KDE/XVIII%20KDE%20%20referaty/Jagiela.pdf (dostęp: 10.04.2025).

Jagieła J., *Leksykon pojęć i terminów analizy transakcyjnej*, w: *Analiza transakcyjna w edukacji*, red. J. Jagieła, Częstochowa 2011.

Jagieła J., *Od Redakcji*, „Edukacyjna Analiza Transakcyjna" 2012, nr 1.

[37] J. Jagieła, *Od Redakcji*, „Edukacyjna Analiza Transakcyjna" 2012, nr 1, s. 7–9. Tutaj także więcej o motywach powołania czasopisma naukowego poświęconego EAT.

Jagieła J., *Słownik analizy transakcyjnej*, Częstochowa 2012.
Motyl K., *Temporalny wymiar życia szkoły. Transakcyjne formy strukturalizacji czasu uczniów*, rozprawa doktorska, Wydział Pedagogiczny, Katedra Psychopedagogiki, Akademia Ignatianum w Krakowie, 2019.
Pankowska D., *Nauczyciel w perspektywie analizy transakcyjnej*, Lublin 2010.
Pankowska D., *Transakcyjne aspekty wulgaryzacji języka*, „Edukacyjna Analiza Transakcyjna" 2018, nr 7.
Pankowska D., *Zapobieganie agresji w szkole. Profilaktyka pozytywna w ujęciu edukacyjnej analizy transakcyjnej*, Lublin 2024.
Piasecka P., *Relacje międzyludzkie w dramacie Herberta Bergera „Gdy mały ptaszek wypadnie z gniazda"*, „Edukacyjna Analiza Transakcyjna" 2013, nr 2.
Piasecka P., *Sierpień w hrabstwie Osage – analiza filmu z uwzględnieniem kategorii skryptu życiowego*, „Edukacyjna Analiza Transakcyjna" 2014, nr 3.
Pierzchała A., *Pasywność szkolna w analizie transakcyjnej. Studium relacji nauczyciel–uczeń*, rozprawa doktorska, Wydział Pedagogiczny, Katedra Psychopedagogiki, Akademia Ignatianum w Krakowie, 2013.
Sarnat-Ciastko A., *Tutoring w polskim systemie oświaty. Badania nad rozwojem metody tutoringu ze szczególnym uwzględnieniem efektów jej stosowania dla nauczyciela i ucznia w ujęciu analizy transakcyjnej*, rozprawa doktorska, Wydział Pedagogiczny, Katedra Psychopedagogiki, Akademia Ignatianum w Krakowie, 2014.
Stewart I., Joines V., *TA Today*, Nottingham–Chapel Hill 2008.
Świątek W., *Przemoc w szkole. Charakterystyka zjawiska z punktu widzenia edukacyjnej analizy transakcyjnej*, rozprawa doktorska, Wydział Pedagogiczny, Katedra Psychopedagogiki, Akademia Ignatianum w Krakowie, 2018.
Wieczorek Z., *Wykorzystanie analizy transakcyjnej w badaniach biograficznych na przykładzie autobiografii Kazika Staszewskiego*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Seria: Pedagogika" 2015, t. 26, nr 2.

Netografia

https://eat.ujd.edu.pl/ (dostęp: 20.10.2025).
https://eat.ujd.edu.pl/ump/ (dostęp: 20.10.2025).
https://ususosweb.aps.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&kod=EP-3F-PPN&utm (dostęp: 20.10.2025).
https://ususosweb.ujd.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&callback=g_68d5528e&prz_kod=08-P-M-04-TPzET-WMPP&utm (dostęp: 20.10.2025).
https://ususosweb.umcs.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&kod=PS-PE.2SIII.1W&utm (dostęp: 20.10.2025).

https://ususweb.uni.lodz.pl/kontroler.php?_action=actionx%3Akatalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot(prz_kod%3A1100-PM0LNM)&utm (dostęp: 20.10.2025).
https://ususweb.us.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2%2Fprzedmioty%2FpokazPrzedmiot&callback=g_1bbcc9a2&prz_kod=W1-DF-S2-AT&utm (dostęp: 20.10.2025).
https://www.ujd.edu.pl/pl/artykul/99/131/o-uczelni (dostęp: 20.10.2025).